

**В.В. Антощенкова, канд. екон. наук, асистент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра Василенка**

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ВИРОБНИЧИХ ТА МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Молокопродуктовий підкомплекс є важливою складовою агропродовольчого комплексу України, продуктові вертикалі якого становлять багатогранну систему економічних взаємозв'язків між підприємствами з виробництва, переробки молока та збуту готової продукції. За роки ринкових трансформацій в аграрному секторі економіки зазнали деструкції міжгосподарські зв'язки сільськогосподарських та молокопереробних підприємств, істотно скоротилося поголів'я великої рогатої худоби та обсяги виробництва молока, поширилася недосконала конкуренція на продуктових ринках збуту проміжної й готової продукції, що негативно позначилося на ефективності діяльності всього молокопродуктового підкомплексу

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з основних стратегічних пріоритетів відродження вітчизняного молокопродуктового підкомплексу є сталий розвиток економічних відносин між сільськогосподарськими й молокопереробними підприємствами на засадах кооперації та інтеграції виробництва, переробки та збуту готової продукції. Серед науковців у вивченні зарубіжного досвіду функціонування організаційно-економічних відносин на ринку молока й молокопродуктів слід відзначити Я.О. Тивончука, А.Я. Маньковського, А.В. Брензовича, П.В. Шваба, Т.М. Максюту-Гонтарук, В.І. Радька, В.Л. Валентинова та ін.

Формулювання цілей статті. Одним з ефективних чинників адаптації суб'єктів господарювання до ринкових відносин є вивчення і застосування досвіду країн, які в цих умовах живуть не одне сторіччя.

Виклад основного матеріалу досліджень. Економічна ефективність функціонування ринку молочної продукції США забезпечується за рахунок оптимального співвідношення обсягів попиту та пропозиції. Попит формується в результаті достатньо високого рівня купівельної спроможності населення країни та високої конкурентоспроможності готової продукції на світових ринках. Як наслідок, для задоволення значного обсягу попиту на ринку виникає практична необхідність забезпечувати стабільні та надійні обсяги пропозиції високоякісної

молочної продукції, що спонукає до розширення виробництва молочної сировини. Це відбувається за рахунок підвищення концентрації та поглиблення спеціалізації молочнотоварних ферм. Оскільки саме на великих молочних комплексах виникає можливість застосування сучасних передових технологій виробництва, утримання худоби, доїння й т.п. Запровадження інтенсивних технологій забезпечує одержання молока високого гатунку, що підвищує конкурентоспроможність, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Американське законодавство вимагає приділяти значну увагу маркуванню готової молочної продукції, що зумовлює її подорожчання на кінцевому етапі.

Економічна ефективність функціонування ринку молока й молочної продукції США забезпечується за рахунок удосконалення й оптимального поєднання внутрішньоекономічних механізмів та державного впливу на розвиток молочної галузі [1, с.173].

Важливу роль для підвищення економічної ефективності молочної галузі відіграє розвиток організаційних умов виробництва молока, зокрема підвищення концентрації за рахунок кооперування виробників. Майже 80 % валового обсягу виробництва забезпечується товаровиробниками, що входять до складу 50 найбільших кооперативів. Так, лише на п'яти з них одержують 33,5 млн т молока, що становить близько 39,8 % загального обсягу виробництва в країні. При цьому вони об'єднують понад 22 тис. товаровиробників.

Сполучені Штати як і Євросоюз мають суворо регульовані ринки. Уряд законодавчо встановлює гарантовані ціни на молоко й молочну продукцію. Ціни молока в США пов'язані насамперед із класифікацією молока й залежать від якості й передбачуваного подальшого використання сировини. Американське молоко ділиться на чотири класи, кожному з яких відповідає певна якість, можливість його подальшого використання в переробці й певна ціна. Найбільшу закупівельну ціну (перший клас) отримують фермери, які постачають молоко для дальшого використання у вигляді питного. Далі йде молоко (другий клас), яке використовують для виготовлення йогуртів, вершків тощо. На третьому місці — молоко (третій клас), яке використовують для приготування твердих сирів. Найменшу ціну (четвертий клас) дають фермерам, які продають молоко для виробництва масла та сухого молока [2, с.46].

Сполучені Штати Америки мають вже досить виважену і довготривалу систему ціноутворення в молокопродуктовому секторі, яка в першу чергу базується на збалансованості інтересів виробника, переробника і споживача (суспільства). Середня ціна на молоко сільськогосподарських виробників повинна в першу чергу підтримувати виробництво, але не сприяти надвиробництву, а по друге ціна на молоко

повинна влаштувати і молокопереробний сектор для того щоб виробляти доступні молочні продукти.

Виробництво молока в США регулюється Федеральною системою маркетингових замовлень молока, що включає в себе 11 різних географічних регіонів. У кожному із цих регіонів визначається середня ціна на молоко залежно від передбачуваного використання, яке, у свою чергу, визначається місцем виробництва. Маркетингові угоди та замовлення являються важливим інструментом політики ціноутворення на ринку молока та молокопродуктів. Маркетингова угода представляє собою добровільне прийняття виробником низки зобов'язань, що визначають його поведінку на ринку. Маркетингові замовлення більш ефективні і включають сукупність правил, які повинні дотримуватись всі виробники і переробники молока. При цьому кооперативи або асоціації виробників можуть вести переговори з переробними підприємствами про встановлення більш високих цін.

У США виробникам молока щомісячно забезпечується державна фінансова підтримка (так звана milk income loss contract payments – MILC) на випадок падіння ціни на молоко нижче певного рівня, а також значного здорожчання кормів [3]. Такі виплати лімітуються першими 2,4 млн фунтів молока, отриманого за рік кожним фермером (що приблизно становить 1,1 млн т і в середньому відповідає рівню продуктивності 135 корів).

У разі необхідності Товарна кредитна корпорація (Commodity Credit Corporation) проводить державні інтервенції, закупаючи молочну продукцію на ринку, таким чином, підтримуючи ціни, які встановлені Міністерством сільського господарства США (DPPSP). Мінімальну ціну підтримки розраховують, виходячи із спроможності молокопереробних підприємств платити цю ціну, а також купівельної спроможності кінцевих покупців. Міністерство за необхідності, має право два рази на рік переглядати ціни відповідно до ринкової ситуації. Так відбувається підтримка товаровиробників у складні економічні періоди [4, с. 59].

Товарна кредитна корпорація розраховує ціни таким чином, щоб забезпечити молокопереробним підприємствам середньої потужності можливість сплачувати оголошену ціну підтримки за молоко на переробку. Виробники молока, як правило отримують ціну, меншу за ціну підтримки, залежно від ринкових умов попиту-пропозиції та якості молока.

З метою запобігання надвиробництва активно застосовують експортні субсидії, якими заохочують експорт молочної продукції (DEIP). В умовах коли сири, вершкове масло і сухе молоко не можуть конкурувати на світових ринках через завищену ціну, міністерство сільського господарства США субсидує експорт цих товарів. Дана програма

регулювання ринку молока в США сприяє розвитку ринку експорту і істотно підтримує ціну на молоко сільськогосподарських виробників.

В молочному секторі США також існують виплати компенсацій молоковиробникам в разі вилучення з ринку сирого молока через забруднення (біологічне, хімічне) (DIPP). Досить дієвою є і програма форвардного ціноутворення в молочному секторі, яка дозволяє фермерам у рамках федеральних ринкових замовлень молока, добровільно заключати форвардні контракти з операторами об'єднаного резерву молока II, III та IV класу. Це забезпечує сільськогосподарським виробникам отримувати передбачувану стабільну ціну за реалізоване молоко, відповідно до умов контракту. Основним нормативно-правовим актом, що регулює взаємовідносини сільськогосподарських товаровиробників США між собою та іншими суб'єктами ринку при реалізації сільськогосподарської продукції, є Єдиний Комерційний Кодекс.

Величезну роль в молочному секторі США відіграють кооперативи та інтеграційні взаємовідносини фермерів, кооперативів, переробних і торгових підприємств. Через кооперативи, в основному, здійснюється вертикальна інтеграція на молочному ринку. В даний час функціонують кілька типів молочних кооперативів. На нижньому рівні вертикальної інтеграції знаходяться торговельно-операційні, збутові кооперативи, які закупають молоко у фермерів і продають його іншим кооперативам. Через ці кооперативи проходить приблизно 50 % всього молока. Є спеціалізовані кооперативи з переробки молока та виробництва сиру, масла, сухого молока та інших продуктів. Диверсифіковані кооперативи переробляють молоко і займаються розповсюдженням молочної продукції. Рівень внутрішніх цін на молочну продукцію підтримується в США імпортними тарифами й тарифними квотами, які встановлюються з метою перешкоджання доступу на національний ринок дешевших закордонних продуктів.

Висновки. Україні не варто повністю копіювати сільськогосподарську політику США на ринку молока. В першу чергу потрібно зосередитися на відродженні промислового виробництва молока високої якості. Значні резерви цього містяться в удосконаленні економічних відносин між сільськогосподарськими та молокопереробними підприємствами, розвитку нових форм кооперації та інтеграції товаровиробників, відповідному державному регулюванні виробництві та ринків молока і молочної продукції, формуванні об'єднань товаровиробників, як представників інтересів їх членів у політичному процесі, виконавців регуляторних функцій.

Бібліографічний список: 1. Радько В.І. Формування пропозиції на ринку молока в США / В.І. Радько // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 2. – С. 171-176. 2. Михайлов Ю. Українське молоко: працювати, як за соціалізму, а жити, як за капіталізму / Ю. Михайлов // Пропозиція. – 2008. – № 11. – С. 44–47. 3. Milk incomes loss contract program [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fsa.usda.gov>. 4. Економіка зарубіжних країн / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, В.М. Осипова. – К.: ЦУЛ, 2007. – 544 с.

Антощенко В.В. Мировой опыт организации экономических отношений производственных и молокоперерабатывающих предприятий. Представлено опыт экономических отношений в США между сельскохозяйственными и молокоперерабатывающими предприятиями на принципах кооперации и интеграции производства, переработки и сбыта готовой продукции.

Antoshchenkova V. World experience of economic relations of production and milk processing plants. Presented by the experience of economic relations between the U.S.A. agricultural and dairy processing enterprises on the principles of cooperation and integration of production, processing and marketing of finished products.